

JAARVERSLAG 2011

FODOK

Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI

De Molen 89a
3995 AW Houten

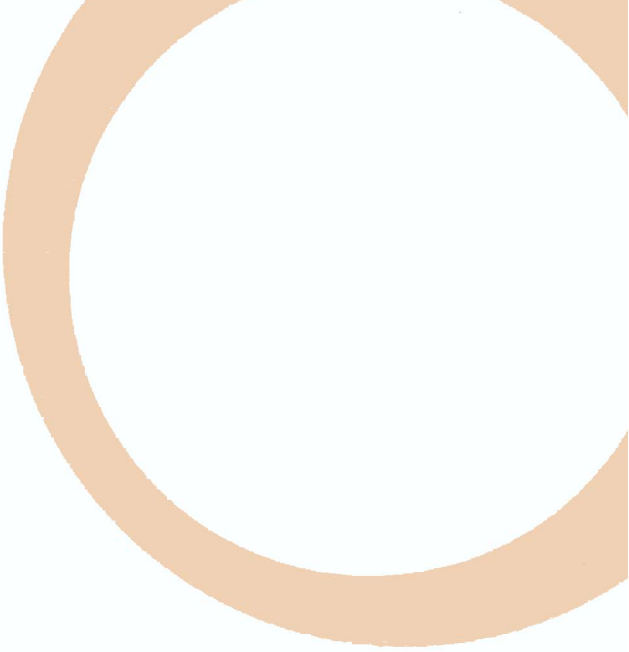
Postbus 354
3990 GD Houten

(Tekst)telefoon: 030-2900360

Fax: 030-2900380

E-mail: info@fodok.nl

www.fodok.nl

*“Maar hoe gaat dat:
men doet wat men kan en zodoende blijft er heel wat liggen.”*

Joost, in De kwade inblazingen, Marten Toonder

VOORWOORD

Uit het oogpunt van kostenbesparing brengt de FODOK het jaarverslag over 2011 niet meer in druk uit. Wel is een verkorte versie van het jaarverslag opgenomen in FODOKFORUM nummer 6, ons leden- en donateursblad, waarmee een breder publiek bereikt kon worden. Uiteraard is dit uitgebreide jaarverslag voor een ieder toegankelijk op de FODOK-website.

Er is in 2011 weer veel gebeurd; een selectie uit die gebeurtenissen en uit de FODOK-activiteiten treft u in dit jaarverslag aan. Die selectie betreft zowel hoogte- als dieptepunten, bijvoorbeeld de discussies over Passend Onderwijs en de daarmee gepaard gaande bezuinigingen, die op dit moment weer grotendeels ongedaan gemaakt lijken te zijn. De FODOK houdt ook wat dit betreft een slag om de arm. In de loop van onze historie hebben we vaak meegemaakt dat met het veranderen van de politieke windrichting zowel positieve als negatieve ontwikkelingen zomaar kunnen stoppen. We hopen dat dit, in positieve zin, ook geldt voor de subsidiëring van de belangenorganisaties door het ministerie van VWS (via Fonds PGO, verantwoordelijk voor het uitvoeren van subsidiereggeving): die bereikt zo langzamerhand een dieptepunt, waardoor voor onze achterban belangrijke activiteiten niet zonder meer uitgevoerd kunnen worden en veel van onze tijd gaat zitten in pogingen om de toekomst van de FODOK en de belangenbehartiging ten behoeve van dove kinderen en hun ouders veilig te stellen.

Het jaar 2011 was zowel voor ouders als voor professionals een zwaar jaar. Er was veel onzekerheid over de toekomst van het onderwijs aan dove kinderen, over de mate van begeleiding en de mogelijkheden tot ondersteuning. Ouders en hun kinderen leden daaronder, maar veel professionals ook. Veel deskundige en betrokken medewerkers werden noodgedwongen ontslagen. We hopen van harte dat zij weer terug kunnen komen op de plek waar zij nodig zijn: in het onderwijs aan en de zorg voor dove kinderen!

Eén bijzondere professional willen wij in dit jaarverslag gedenken: Harrie Tibosch, die in diverse functies vele jaren verbonden was aan het Instituut voor Doven/Kentalis Sint-Michiëlsgestel. Op 24 november 2011 nam hij met een groots feest afscheid van degenen met en voor wie hij gewerkt had en op 15 april 2012 overleed hij aan een acute hartstilstand. De FODOK gedenkt hem als een man met een groot hart, een veelzijdige deskundigheid en waarachtige betrokkenheid bij de kinderen en de ouders voor wie hij werkte, een voorbeeld voor alle professionals die met onze kinderen werken. Wij en vele anderen missen Harrie.

We hopen dat 2012 u en ons goede berichten zal brengen,

*Map van der Wilden,
voorzitter*

INHOUD

VOORWOORD	3
DANKWOORD	5
FODOK	6
STRUCTUUR FODOK	6
SUBSIDIE EN BEZUINIGINGEN	7
PR-ACTIVITEITEN EN NIEUWE UITGAVEN	9
LIDMAATSCHAP	9
CONTACTEN MET DE ACHTERBAN EN LOTGENOTENCONTACT	9
SAMENWERKING DOVEN- EN SLECHTHORENDE ORGANISATIES	11
ZEVEN ORGANISATIES	11
OPCI: ONAFHANKELIJK PLATFORM COCHLEAIRE IMPLANTATIE	12
SIGNAAL: PROJECT TOEGANKELIJKHEID SAMENLEVING VOOR DOVEN EN SLECHTHORENDE	12
SOAP!: SAMENWERKINGSVERBAND ONDERTITEL ALLE PROGRAMMA'S	13
COMMUNICATIE, ONDERWIJS EN OPVOEDING	14
TAALBELEID	14
AFSTANDSINDICATIES EN TOLKEN IN HET ONDERWIJS	16
PASSEND ONDERWIJS	17
BEZUINIGINGEN	18
LEESBEVORDERING	19
ZORG	21
MG-DOVEN EN MG-CONTACTDAG	21
DOVENGGZ	22
ONDERZOEK SEKSUEEL GEWELD	23
EXPERTISE EN BEKOSTIGING ZG-SECTOR	23
BIJLAGEN	24
BIJLAGE I:	24
FINANCIEEL OVERZICHT	24
BIJLAGE II:	25
CONTACTEN VAN DE FODOK	25
BIJGEWOONDE SYMPOSIA, VOORLICHTINGSDAGEN, BIJENKOMSTEN	27
BIJLAGE III:	28
UITGAVEN VAN DE FODOK	28
UITGAVEN VAN ANDEREN, WAAR DE FODOK NAUW BIJ BETROKKEN WAS	34
MATERIAAL VAN ANDEREN, BIJ DE FODOK TE BESTELLEN	35

DANKWOORD

Ook in 2011 hebben velen als vrijwilliger bijgedragen aan het werk van de FODOK. Dat waren in willekeurige volgorde:

- de leden van de Werkgroep Onderwijs FODOK (WOF)
- de leden van de redactie van de Troef-reeks
- de leden van de Werkgroep PR / redactie FODOKFORUM
- de 'meelezende' kinderen die commentaar geven op de Troef-manuscripten
- mevrouw Marjolein Buré en alle andere betrokkenen bij onze Leesbevorderingsactiviteiten
- de leden van de Stuurgroep van het FODOK-netwerk *Het andere dove kind*
- mevrouw Carla van Groesen, ledenadministratie
- mevrouw Rita Bruning, diverse activiteiten
- mevrouw Els van der Zee, diverse activiteiten
- mevrouw Marianne Jaspers, diverse hand- en spandiensten
- de betrokkenen bij OPCI

Wij willen hen graag bedanken, evenals de vele personen en instanties die ons verder incidenteel geholpen hebben of die de FODOK financieel hebben ondersteund. De namen van de fondsen die met hun financiering FODOK-projecten mogelijk maakten, vindt u in de desbetreffende hoofdstukken.

FODOK

STRUCTUUR FODOK

Doelstelling

De FODOK, Federatie van Ouders van Dove Kinderen – met of zonder CI, is opgericht in 1956 en heeft de volgende doelen:

- de behartiging van de belangen van dove kinderen met of zonder CI en hun ouders,
- informatieverschaffing,
- het bevorderen van contact tussen ouders van dove kinderen,
- het aanvullen van de professionele dienstverlening, zoals bijvoorbeeld op het gebied van leesbevordering en de zorg voor meervoudig gehandicapte dove kinderen en volwassenen.

De FODOK richt zich daarbij op opvoeding, onderwijs, zorg, begeleiding, arbeid en op andere relevante gebieden.

De FODOK is betrokken bij het ontwikkelen van beleid op het brede terrein van doofheid en de maatschappelijke positie van doven en hun ouders. Steeds weer moet de FODOK voor het voetlicht brengen dat doofheid een in alle levensfasen ingrijpende handicap is, of een doof kind nu wel of niet gebruik maakt van CI. Die boodschap maken wij duidelijk aan ouders/familieleden van dove kinderen en aan al diegenen die beslissen over voorzieningen voor doven, dan wel verantwoordelijk zijn voor zorg voor en onderwijs aan doven. De FODOK moet regelmatig ingaan tegen de heersende trends van integratie en 'normalisatie', die voor dove kinderen, gezien hun speciale communicatiebehoefte, absoluut niet vanzelfsprekend zijn.

Samenstelling FODOK

De FODOK is een vereniging waarvan zowel individuele ouders als organisaties van ouders van dove kinderen lid kunnen zijn. Er is nog maar één oudervereniging die als zodanig functioneert en betalend lid is van de FODOK: de Vereniging Ouders van Dove Kinderen Noord.

Organisatie

Het FODOK-bestuur bestond in 2011 uit negen leden: Toine van Bijsterveldt (voorzitter), Nico van Es (penningmeester), Stijn Tilanus (secretaris), Henk Boeve, Corien Brokking, Joke Hoogeveen, Rik Jaspers, Aleida van Unen en Map van der Wilden. In de loop van 2011 sloten twee kandidaat-bestuursleden aan: Rik van Dijkhuizen en Kees Hinderks. Het bestuur kwam in 2011 negen maal bijeen.

De FODOK heeft drie parttimers in dienst: Inge Doorn, Mariën Hannink en Herriët van Petegem.

De FODOK stelde in 2011 een Huishoudelijk Reglement in. De nieuwe statuten werden aan de leden voorgelegd en in 2012 vastgesteld bij de notaris. Daarnaast hebben wij nu, in opdracht van onze subsidiegever Fonds PGO (onderdeel van het ministerie van VWS), een interne gedragscode en een interne klachtenregeling.

De FODOK heeft te horen gekregen dat ze haar ANBI-status (ANBI= Algemeen Nut Beogende Instelling) heeft behouden. Dat betekent dat giften aan de FODOK aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting en dat de FODOK geen belasting betaalt over verkregen erfenissen en schenkingen.

Stichting FODOK

De FODOK is een vereniging. Daarnaast bestaat ook de Stichting FODOK. Dit is een beheerstichting waarin de financiën zijn ondergebracht voor salaris- en bureaunkosten. Het bestuur van de Stichting wordt gevormd door het dagelijks bestuur van de Vereniging FODOK.

Vrijwilligers

De FODOK heeft veel vrijwilligers die op tal van terreinen actief zijn. Zij houden ons geïnformeerd, denken mee, geven vorm aan nieuwe ideeën en activiteiten en helpen daar waar mogelijk mee bij de uitvoering. Zij zijn onmisbaar voor onze organisatie. Een inventarisatie van de onbetaalde uren die structureel in het FODOK-werk worden gestoken, geeft een totaal te zien van ruim drie volle banen.

Comité van Aanbeveling

Mevrouw mr. M.B.E.G. Brenninkmeijer-Rutten

Mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen

De heer mr. A. Kosto

De heer dr. J.C. Terlouw

De heer prof. drs. J. van Londen

De heer H. Wiegel

SUBSIDIE EN BEZUINIGINGEN

In een interview in Trouw van 25 mei 2011 gaf minister Schippers alvast een inkijkje in haar bezuinigingsplannen ten aanzien van de subsidiëring van patiënten-, gehandicapten- en ouderenorganisaties. Ze wil meer bereiken met minder geld: "Er zijn nu wel 200 patiëntenorganisaties. Voor doven is er aan aparte organisatie voor wie zo geboren is, en een andere voor wie zo geworden is. Aan die versnippering betalen we niet meer mee. Praat met één stem is onze boodschap. Wie samenwerkt krijgt geld." Ze zei wel te hechten aan sterke patiëntenorganisaties tegenover aanbieders van zorg en verzekeraars. Overigens is voor ons, en waarschijnlijk voor vele andere belangenorganisaties, de overheid momenteel de gesprekspartner die de meeste tijd en aandacht vraagt.

De bezuinigingsplannen van de minister en haar staatssecretaris, onder de titel *Bundel je kracht, samen sterk*, hebben de verwachtingen van velen in negatieve zin overtroffen. De nadruk ligt op gezamenlijk opereren van de PG-organisaties (de O van Ouderen is inmiddels vervallen). De beschikbare bedragen voor de PG-organisaties zullen in 2015 met 18 miljoen euro per jaar zijn afgenomen. Belangenbehartiging zal dan ook niet meer onder de instellingssubsidie mogen vallen. Voor veel organisaties is het einde van de overheidssubsidie in zicht, vele andere moeten grote bezuinigingen doorvoeren. Waarmee de conclusie van de visiebrief ("Met de voorgestelde subsidiesystematiek geven we het patiënten- en gehandicaptenveld meer ondersteuning en invloed") des te onbegrijpelijker wordt.

De inhoud van de brief was erg gericht op 'echte' patiëntenorganisaties in de medische zorg, daardoor is het betoog voor een belangrijk deel niet herkenbaar voor een organisatie als de FODOK, die zich met de levensbrede aspecten van de handicap doofheid bezighoudt en waarbij ook onderwijs en arbeid bijvoorbeeld belangrijke aandachtsgebieden zijn en belangenbehartiging op al die terreinen, juist voor onze relatief kleine en onbekende doelgroep, van groot belang is. Aanvankelijk leek het erop dat ouderenorganisaties al helemaal

niet meer in aanmerking zouden kunnen komen voor instellingssubsidie, maar dat blijkt inmiddels vooralsnog niet aan de orde. Kortom: de visiebrief van de minister bood als enige zekerheid dat de FODOK en vele andere belangenorganisaties een onzekere toekomst tegemoet gaan. De FODOK heeft de minister en de staatssecretaris naar aanleiding van haar visiebrief een verontwaardigde reactie gestuurd:

“De overheid verwacht van ons dat wij overal over meepraten, zonder ons de daarvoor benodigde middelen te verstrekken. Met alleen vrijwilligers, zonder een coördinerend en ondersteunend bureau, is het ondoenlijk onze stem overal te laten horen. Immers: in lijn met regeringsbeleid en maatschappelijke tendensen moeten ouders al zoveel eigen verantwoordelijkheid nemen in de begeleiding van hun dove kind en daarnaast moeten zij ook actief participeren in het arbeidsproces. Bovendien worden zij, mede dankzij de afbraak van allerlei voorzieningen, geacht actief te zijn als mantelzorger. De FODOK voorziet dat als gevolg van de aangekondigde bezuinigingen expertise die in tientallen jaren is opgebouwd zal verdwijnen. Wij voorzien ook dat over enkele jaren geconstateerd zal worden dat door de afwezigheid dan wel beperking van de inbreng van de belangenorganisaties het beleid op het gebied van onderwijs, zorg, hulpverlening en arbeid niet alleen in kwaliteit zal zijn achteruitgegaan, maar ook veel meer kosten met zich mee zal brengen. Want miskennis van het preventieve aspect van organisaties als de onze is een van de misvattingen die ten grondslag liggen aan de kaalslag onder de PGO-organisaties die uw bezuinigingsbeleid veroorzaakt.”

Vanaf het moment dat de minister van VWS op de instellingssubsidie voor de belangenorganisaties ging korten, heeft de FODOK daar jaarlijks bezwaar en vervolgens beroep tegen aangetekend. We zijn het niet eens met de rol die organisaties als de onze toebedeeld krijgen in het huidige beleid. Op papier zijn wij als belangenorganisaties zeer belangrijke spelers in het veld, maar tegelijkertijd worden we financieel volledig uitgekleed. Helaas hebben we voor wat de instellingssubsidie betreft hiermee weinig succes behaald. Onze hoop is nu gevestigd op het veranderde politieke klimaat. Wij hopen dat het belang van patiënten-, gehandicapten-, ouderen- én ouderorganisaties nu eens niet alleen met de mond wordt beleden, maar ook in financieel opzicht erkend wordt. Uiteindelijk betreffen de PG-subsidies maar een fractie van de VWS-begroting, terwijl die belangenorganisaties op allerlei terreinen bijdragen aan verbetering van beleid en dus aan kwaliteit van leven van hun achterbannen!

Succes in een bezwaarprocedure was er ook: onze beroepen over de afgewezen projecten *Meervoudig ondersteund* en *Participatie allochtone ouders* zijn door de Rechtbank in Amsterdam gegrond verklaard: VWS moet een nieuw besluit nemen. Tot op heden hebben we daarover nog niets vernomen.

Een ander succes was de toekenning van subsidie voor het project *Aan het werk, hoe doe je dat* (nu: Grow2work), waarvan de FODOK penvoerder is (zie verder onder SAMENWERKING DOVEN- EN SLECHTHORENDENORGANISATIES).

Zorgmarktadvies (een adviesbureau op het gebied van zorg en welzijn) kwam, op basis van onderzoek naar de subsidieregeling van Fonds PGO, tot de conclusie dat het eerdere subsidiesysteem de PGO-beweging niet versterkte, tweedeling binnen de PGO-beweging tot stand bracht, samenwerking en krachtenbundeling ontmoedigde, inhoudelijk stuurde op de prioriteiten van de PGO-beweging en buitensporig hoge uitvoeringskosten kende. De

toekenning van € 1,- projectsubsidie kostte bijna € 0,40. Zorgmarktadvies pleitte derhalve voor afschaffing van de projectsubsidies.

Fonds PGO heeft daar het volgende op gevonden: om samenwerking tussen organisaties te bevorderen kunnen minimaal zeven organisaties gezamenlijk activiteiten op het gebied van belangenbehartiging verrichten door inzet van 'vouchers'. Dovenschap, FODOK, FOSS, JongerenCommissie, NVVS, SH-Jong en Stichting Plotsdoven hebben hiertoe begin 2012 hun vouchers ingezet voor 2013 tot en met 2015. Dat gaat om € 18.000 per organisatie per jaar, dus deze gelden kunnen een deel van de inkomstenderving uit de instellingssubsidie compenseren. Daartegenover staat de enorme hoeveelheid tijd die een aanvraag de belangenorganisaties kost en die ongetwijfeld ook door Fonds PGO in beoordeling, controle en evaluatie gestoken zal gaan worden.

PR-ACTIVITEITEN EN NIEUWE UITGAVEN

In 2009 ontwierp de FODOK, met professionaliseringssubsidie van Fonds PGO, een communicatieplan met het uiteindelijke doel de FODOK zichtbaarder te maken. Dit gebeurde aanvankelijk met ondersteuning van bureau *Meesters in Communicatie (M!C)*. Toen er een eind kwam aan de professionaliseringssubsidie is de intensieve samenwerking met M!C gestopt, wel is er incidenteel contact. Vormgever Helga van Raan, van *Studio Hooghalen*, bleef onze 'huisvormgever'. En zo kwam de nieuwe FODOK-look tot stand, die terug te vinden is in alle publicaties die sindsdien verschenen. In eerste instantie zijn dat de digitale nieuwsbrief, die enige malen per jaar verschijnt, inmiddels met een bereik van 700 lezers en het twee maal per jaar uitkomende leden- en donateursblad *FODOKFORUM*, met een oplage van 1000 exemplaren. In 2011 verscheen ook de meest bekende FODOK-uitgave, *Oog voor het dove kind*, in het nieuwe jasje. Daarnaast verschenen er weer diverse uitgaven op het gebied van leesbevordering: een dvd, twee brochures, een keuzelijst en een drietal boeken in de Troef-reeks (zie verder onder *LEESBEVORDERING*).

LIDMAATSCHAP

Ledenwerving blijft belangrijk voor de FODOK, ondanks de recent veranderde subsidiestructuur, waarbij het ledenaantal niet meer bepalend is voor de hoogte van de subsidie. De eisen die Fonds PGO nu stelt is dat een organisatie minimaal 100 leden heeft én dat leden vanaf 2014 minimaal € 25,-- contributie per kalenderjaar betalen. Dit laatste is op de Algemene Leden Vergadering van 10 maart 2012 aan de FODOK-leden voorgelegd en aangenomen.

Maar, zoals gezegd, het leden- en donateurs aantal blijft belangrijk voor de FODOK. De betrokkenheid van zoveel mogelijk mensen, leden en donateurs bij de FODOK (én uiteraard ook hun financiële bijdrage) maakt de stem van de FODOK beter hoorbaar daar waar dat nodig is!

Op 1 april 2011 hadden we 405 leden en donateurs, op 1 april 2012 waren dat er 429.

CONTACTEN MET DE ACHTERBAN EN LOTGENOTENCONTACT

Ledenvergaderingen

In 2011 vonden drie ledenvergaderingen plaats; een op de jaarlijkse themadag op 5 maart en twee tijdens de ledenavonden op maandag 30 mei en op woensdag 9 november.

Themadag FODOK en JongerenCommissie Taal en teken

Op 5 maart 2011 vond weer een succesvolle en drukbezochte themadag plaats in de Bertha Muller School in Utrecht. De opkomst was zo groot dat besloten werd de volgende themadag op een andere locatie te houden. De hoofdlezing *Taal en identiteit* werd verzorgd door Gardy van Gils. De deelnemers konden twee workshops kiezen uit een aanbod van vijftien, waaronder *Geen CI zonder gebarentaal?*, *Handige hulpmiddelen, CI - welke keuzes kun je maken?*, *Internationaal studeren*, *Een tolk in de klas* en *Gelijke rechten?* Verder was er een informatiemarkt met stands van allerlei organisaties uit de dovenwereld. *Wapperkids* organiseerde, met inzet van vele vrijwilligers, een creatief en feestelijk kinderprogramma. De FODOK bedankt al diegenen die bijgedragen hebben aan het welslagen van deze dag. De Bertha Muller School willen we bij deze speciaal bedanken voor de gastvrijheid en de ondersteuning in de afgelopen jaren! De Dr. Hofstee Stichting droeg bij aan de financiering van de themadag van FODOK en JongerenCommissie.

Ledenavonden

In 2011 organiseerde de FODOK twee ledenavonden, met een ledenvergadering en een interessante presentatie, gevolgd door een altijd weer levendige discussie. De presentaties gingen dit keer over familierelaties en keuzes maken voor de toekomst van je kind.

MG-contactdag Kiezen voor de toekomst!

In diezelfde Bertha Muller School werd op 19 november 2011 de negende MG-contactdag gehouden. Goed bezocht en geslaagd, maar met meer professionals dan ouders en familieleden. Om die reden wordt voor 2012 aan een andere invulling gewerkt (zie verder onder *MG-DOVEN EN MG-CONTACTDAG*).

Overige contacten met de achterban

De FODOK wordt via de mail en de telefoon vaak benaderd door ouders, andere familieleden én door professionals.

Daarnaast zijn we bij allerlei gelegenheden aanwezig waar we - buiten de door onszelf georganiseerde evenementen - onze achterban kunnen ontmoeten. We dragen bij aan ouderbijeenkomsten, geven presentaties en gaan in gesprek met onze achterban. Op deze wijze blijven we goed op de hoogte van wat er speelt en voorzien we tegelijkertijd onze achterban van informatie. Op het symposium voorafgaand aan WereldDovenDag (21 september) hield beleidsmedewerker (en moeder van een dove dochter) Inge Doorn een presentatie over (taal)keuzes in de opvoeding, binnen het thema van die middag *Meerdere antwoorden mogelijk* (zie verder onder *TAALBELEID*).

In november verzorgde beleidsmedewerker Mariën Hannink de workshop *Communiceren met ouders* op een studiedag voor onderwijspersoneel van Kentalis in Zoetermeer: input van ouders vooraf en reacties van docenten en ambulante begeleiders maakten duidelijk dat we over dit onderwerp nog lang niet uitgepraat zijn. Verder waren wij aanwezig bij het Siméa-congres en de Leesvertelwedstrijd en bij diverse andere gelegenheden (zie verder onder *BIJGEWOONDE SYMPOSIA, VOORLICHTINGSDAGEN, BIJeenKOMSTEN*).

SAMENWERKING DOVEN- EN SLECHTHORENDE ORGANISATIES

ZEVEN ORGANISATIES

Op De Molen 89A huizen inmiddels zeven belangenorganisaties voor doven en slechthorenden, die op allerlei terreinen structureel en ad hoc samenwerken. Het zijn:

- Dovenschap: de organisatie van doofgeboren volwassenen;
- de FODOK: de Federatie van Ouders van Dove Kinderen;
- de FOSS: de Federatie van Ouders van Slechthorende kinderen en kinderen met Spraaktaalproblemen;
- de JongerenCommissie (officieel: de Stichting Belangen Nederlandse Dove Jongeren): de vereniging van dove jongeren;
- de NVVS: de Nederlandse Vereniging voor Slechthorenden;
- SH-Jong: de vereniging van slechthorende jongeren;
- de Stichting Plotsdoven: de organisatie van mensen die plotseling of meer geleidelijk doof geworden zijn.

Er is regelmatig op bestuurs- en op bureauniveau overleg tussen de organisaties. De kwaliteit en de kwantiteit van de samenwerking tussen de zeven belangenorganisaties nemen jaarlijks toe: bij diverse gelegenheden vertegenwoordigen we elkaar en heel vaak trekken we samen op. Een verheugende ontwikkeling is dat we steeds meer inzichten delen en actie voeren met 'die andere ouderfederatie', de FOSS. Met hulp van PGOsupport wordt momenteel onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van nog intensievere samenwerking. Zoals hiervoor gemeld hebben de zeven organisaties inmiddels een plan ingediend waarvoor ieders vouchers voor 2013, 2014 en 2015 worden ingezet voor gemeenschappelijke belangenbehartiging op diverse beleidsterreinen.

De organisaties hebben samen gewerkt aan het projectvoorstel *Aan het werk, hoe doe je dat?* (inmiddels: *Grow2work*). Dit projectvoorstel werd in eerste instantie afgewezen door Fonds PGO, maar na aanpassing alsnog goedgekeurd. Het project is in 2012 van start gegaan, met de FODOK als penvoerder. Door een verschuiving van de in het voorstel beschreven taken konden twee projectmedewerkers worden aangesteld: Inge Doorn, die daardoor minder uren voor haar FODOK-werk beschikbaar heeft en Roos Wattel. De laatste kreeg recent een andere baan aangeboden en werd opgevolgd door Martin van de Beek.

Op 30 september werd een kaderdag gehouden voor bureaumedewerkers, bestuursleden en andere vrijwilligers van alle zeven belangenorganisaties. Op die dag werd vooral aandacht besteed aan de verschillende samenwerkingsprojecten: OPCI (Onafhankelijk Platform Cochleaire Implantatie), SOAP! (Samenwerkingsverband Ondertitel Alle Programma's!), Signaal (voor een toegankelijke samenleving voor doven en slechthorenden), tolkvoorziening en het toen nog niet gestarte project *Aan het werk, hoe doe je dat?* Op drie van die projecten wordt hieronder ingegaan.

Tot grote teleurstelling van veel dove kinderen waren er dit jaar geen gebarenpieten in de tv-uitzending van de intocht van Sinterklaas. De Publieke Omroep had besloten de gebarenpieten naar het digitale kanaal 24 te verbannen. Dat vonden wij en velen met ons heel jammer. De door Dovenschap geïnitieerde handtekeningenactie leverde veel handtekeningen op, die door Dovenschap, FODOK en JongerenCommissie aan de Publieke Omroep werden overhandigd. Dat mocht niet meer baten, maar de Publieke Omroep is er

nu wel van doordrongen hoe belangrijk gebarentaal is voor dove kinderen én hoe goed het is dat die gebarentaal ook zichtbaar is voor het gewone publiek.

OPCI: ONAFHANKELIJK PLATFORM COCHLEAIRE IMPLANTATIE

De werkgroep Bilaterale CI van OPCI strijdt sinds november 2009 voor de vergoeding van een tweede CI. De werkgroep wordt van het kastje naar de muur gestuurd: de zorgverzekeraars wijzen naar het CVZ (College voor Zorgverzekeringen). Het CVZ wijst naar de politiek: die zou hebben opgedragen om alleen zorg te vergoeden waarvan wetenschappelijk bewezen is dat deze effectief is. De politiek verwijst naar het CVZ: die bepaalt wat de stand van de wetenschap is. Het CVZ zegt dat niet voldoende is aangetoond dat een tweede CI nuttig is. Het keiharde bewijs waar het CVZ om vraagt, is alleen te verkrijgen met behulp van een onderzoeksopzet met twee groepen kinderen: één die twee CI's krijgt en een controlegroep die één CI krijgt. Zo'n onderzoek is ethisch niet te verantwoorden, waardoor het wetenschappelijk bewijs waar het CVZ om vraagt er waarschijnlijk nooit zal komen. In maart gingen OPCI, ouders en kinderen met (één) CI en het VARA-programma *De Ombudsman* met een ludieke actie samen langs de verantwoordelijke instanties, om betere vergoedingsmogelijkheden voor tweezijdige CI, met name bij kinderen, te bepleiten. Kamerleden van de oppositie dienden Kamervragen in naar aanleiding van deze actie. Maar het CVZ houdt vooralsnog voet bij stuk.

Overigens heeft de SKGZ, de geschillencommissie van de zorgverzekeraars al diverse malen ouders in het gelijk gesteld die vergoeding van een tweede CI voor hun kind claimden. Aan de afdeling Keel-Neus-Oorheelkunde van het UMC St Radboud zijn de effecten onderzocht van tweezijdige cochleaire implantatie bij kinderen, die al enige tijd ervaring hadden met één CI. Uit dit onderzoek blijkt dat de kinderen met tweezijdige implantaten inderdaad beter spraak kunnen verstaan in een rumoerige situatie. Daarnaast kunnen ze ook beter aangeven of een geluid van rechts of links komt. Ook de ouders van deze kinderen merken dat het tweede CI een positieve uitwerking heeft op hoe de kinderen functioneren in de dagelijkse praktijk. De meerwaarde van een tweede CI lijkt ons in elk geval duidelijk.

Verder heeft OPCI in 2011 een start gemaakt met het verzamelen van gegevens van de CI-teams in verschillende ziekenhuizen, waardoor de onderlinge verschillen tussen CI-teams beter in beeld kunnen worden gebracht.

Voor OPCI zijn geen extra middelen beschikbaar: de afzonderlijke belangenorganisaties dragen bij in menskracht. Inge Doorn, beleidsmedewerker bij de FODOK, is secretaris.

SIGNAAL: PROJECT TOEGANKELIJKHEID SAMENLEVING VOOR DOVEN EN SLECHTHORENDEN

Signaal wil de maatschappelijke participatie van doven en slechthorenden bevorderen door gezamenlijk te lobbyen voor adequate en noodzakelijke voorzieningen voor toegankelijkheid. De toegankelijkheid van de maatschappij voor slechthorenden en doven is een breed begrip. Signaal heeft er daarom voor gekozen zijn pijlen te richten op zeven thema's, omdat de dagelijkse praktijk leert dat juist op deze gebieden nog erg veel behoefte is aan verbetering. Het gaat om de volgende zeven beleidsthema's: openbaar vervoer, acute zorg, telecommunicatie, burgeralarmering, musea, ziekenhuizen en ringleiding.

Signaal kwam in 2011 onder andere in het nieuws met een bericht over de Moerdijk-brand: “Over de gevolgen van de ramp bij Moerdijk is nog veel onduidelijkheid. Zeker is dat doven en slechthorenden grote extra risico’s liepen. [...] Uit een enquête die Signaal uitvoerde, blijkt dat veel dove en slechthorende burgers in de getroffen regio sirenes en luidsprekers niet hoorden en pas uren later dan de andere inwoners op de hoogte waren van de ramp. Voor wie wel wist dat er iets aan de hand was, waren geen bruikbare communicatiekanalen beschikbaar om er achter te komen wat er gebeurd was en wat de instructies waren. Een schokkend gegeven en een potentieel levensbedreigende situatie.”

Signaal stelde ook een lijvig stuk op in het kader van de internetconsultatie over de wijzigingen in de Telecomwet. Geconcludeerd werd dat de gevolgen van de huidige invulling de doelstelling van gelijkwaardige toegang tot telecom onderuit halen. Er is bijvoorbeeld sprake van ongelijkwaardige behandeling omdat de Telecomwet niet van toepassing is op de aangepaste functionaliteiten (beeld en/of tekst) waarvan doven en slechthorenden gebruik maken.

SOAP!: SAMENWERKINGSVERBAND ONDERTITEL ALLE PROGRAMMA’S!

SOAP! vraagt voortdurend aandacht voor ondertiteling van Nederlandstalige televisieprogramma’s, bioscoopfilms, instructie- en voorlichtingsfilmpjes, enzovoort. Ook formuleert SOAP! een kwaliteitsniveau van ondertiteling en laat ondertiteling beoordelen door een eigen testpanel. De resultaten daarvan worden teruggekoppeld naar omroepen en ondertitelbedrijven.

Verder stimuleert SOAP! de groei van het aantal ondertitelde films en documentaires én van het aantal dove en slechthorende bezoekers van het Nederlands Film Festival.

SOAP! hield dit jaar een enquête over de kwaliteit van de ondertiteling op televisie.

De nieuwsbrieven van SOAP! en Signaal zijn aan elkaar gekoppeld. Voor beide projecten geldt dat de financiering ervan na 2012 is afgelopen. Met de ingediende vouchers zal geprobeerd worden (een deel van) de huidige activiteiten voort te zetten.

COMMUNICATIE, ONDERWIJS EN OPVOEDING

TAALBELEID

In 2011 werd er volop gediscussieerd over het keuzes die gemaakt (moeten) worden ten aanzien van het taalaanbod voor dove kinderen met een CI. De presentatie van FODOK-beleidsmedewerker (en moeder van een dove dochter met CI, Jara) Inge Doorn op het symposium voorafgaand aan WereldDovenDag (*Meerdere antwoorden mogelijk*) illustreert de dilemma's van de huidige generatie ouders van dove kinderen met CI:

“Het moge duidelijk zijn dat er in onze thuissituatie wel een verschuiving plaatsvindt van NGT (Nederlandse GebarenTaal) in de richting van NmG (Nederlands met Gebaren). Maar het gebruik van gebaren vinden we thuis van groot belang. Er zijn dagelijks vele situaties dat Jara met haar CI niet voldoende kan horen. Of er is teveel lawaai, of het CI vangt het geluid niet op, of is niet aan. Wat ik als enorme rijkdom ervaar, is dat wij met zijn allen de mogelijkheid hebben om met gebaren met elkaar te communiceren. Wij kunnen in rumoerige situaties een taal aanbieden die toegankelijk is voor Jara. Waardoor zij met gemak mee kan doen. Waardoor zij met gemak met haar zusjes mee naar het zwembad kan en zich daar een middag gezellig kan vermaken.

Daarnaast vind ik het belangrijk dat kinderen die niet goed kunnen horen een taal ter beschikking krijgen waarmee ze toegang tot de wereld hebben op momenten waarop ze anders 'verloren' zijn. Zodat ze bijvoorbeeld later tijdens ingewikkelde situaties in hun werk kunnen beslissen 'ik vraag een tolk aan, voor als ik het niet helemaal goed kan volgen'. Zodat ze zelf de touwtjes in handen kunnen houden en niet afhankelijk worden van de inzet en betrokkenheid van de medemens.”

Prof. dr. Harry Knoors (Kentalis) zette zijn visie over *Herijkt taalbeleid voor dove kinderen* uiteen in een lang en niet altijd even toegankelijk artikel in het blad *Van Horen Zeggen*. Hij pleitte voor een differentiatie in het taalaanbod aan dove kinderen, nu er steeds meer dove kinderen met CI komen voor wie de gesproken taal toegankelijk is. Een vroeg aanbod in de Nederlandse Gebarentaal zou dan niet altijd noodzakelijk zijn. Nederlands ondersteund met Gebaren (gebaseerd op de Nederlandse grammatica) zou daarvoor in de plaats kunnen komen, ook omdat ouders veel moeite hebben met de Nederlandse Gebarentaal. De Nederlandse Gebarentaal kan dan aangeboden worden als tweede taal en extra vak in het onderwijs aan deze kinderen. De FODOK kon Knoors' redeneringen niet altijd volgen. Hij stelde zich bijvoorbeeld de vraag waarom het tweetalig onderwijs was niet gelukt om dove kinderen van horende ouders zeer gebarentaalvaardig te laten worden. Hij suggereerde dat de oorzaak daarvan bij de tweetaligheid zelf gezocht moet worden. De FODOK meent dat dit probleem eerder voortkomt uit het feit dat ons onderwijs nooit echt tweetalig geweest is, gelet ook op het aantal niet-gebarentaalvaardige docenten in het dovenonderwijs. En wellicht moet de aanpak aan de andere kant beginnen: verbetering in kwaliteit en kwantiteit van de cursussen NGT voor ouders.

Knoors' artikel veroorzaakte in elk geval veel commotie: veel Doven en ouders meenden dat Kentalis weer terug wilde naar het oralisme, maar dat was geenszins de bedoeling, aldus Knoors en Kentalis. Velen wijzen op het belang van Dovencultuur en Gebarentaal voor de identiteit en de sociaal-emotionele ontwikkeling van dove kinderen en jongeren.

De FODOK heeft in *Van Horen Zeggen* aldus gereageerd op Knoors' artikel:

“De FODOK heeft gemengde gevoelens bij het artikel van Harry Knoors over herijkt taalbeleid. Enerzijds zijn we het met Knoors eens dat goed stilgestaan moet worden bij de uiteenlopende behoeften van dove kinderen met CI. Anderzijds vinden we zijn artikel onnodig ingewikkeld en ondoorzichtig. En de FODOK is het absoluut oneens met zijn bewering dat tweetaligheid mislukt zou zijn. Allereerst is op de meeste scholen nauwelijks sprake geweest van echte tweetaligheid. En bovendien hebben de tweetaligheid en het bredere gebruik en de maatschappelijke acceptatie van de gebarentaal er niettemin toe bijgedragen dat de doven van nu zichtbaarder, zelfbewuster en hoger opgeleid zijn en betere arbeidsperspectieven hebben dan, pakweg, 20 jaar geleden. Een herbezinning op taalbeleid vindt de FODOK prima, maar wel met inachtneming van de positieve effecten van tweetaligheid én door alle communicatieopties open te houden!”

De discussie over taalbeleid zal nog even doorgaan, zowel tijdens rondetafelconferenties, waarbij aanbieders, belangenorganisaties en individuele doven en ouders aanschuiven, als daarbuiten. We zijn met elkaar in gesprek en dat is in deze onzekere tijden een groot goed. De andere kant is dat taaladviezen en taalbeleid gestoeld moeten zijn op breed erkende wetenschappelijke inzichten en dat niet te lichtvaardig moet worden gekozen voor het poldermodel van de NmG-plus (een variant van Nederlands ondersteund met Gebaren, met meer gebarentalige elementen). Niet voor niets komen er opmerkelijk veel protesten tegen Knoors' opvattingen uit de taalkundige hoek.

Zolang we ons bewust zijn van het feit dat dove kinderen - met of zonder CI - veel missen in de dagelijkse communicatie en er niet voldoende gewerkt is aan de randvoorwaarden om een volwaardig tweetalige omgeving te verwezenlijken, kunnen we niet zeggen dat we alles geprobeerd hebben om deze kinderen en hun ouders vaardig te maken in de Nederlandse Gebarentaal. Er is dus nog genoeg te bespreken en dat beseffen alle betrokken partijen - gelukkig - terdege!

Inge Doorn pleitte in haar presentatie voor de ontwikkeling van een duidelijke visie op de ondersteuning aan dove kinderen met CI:

“Bij het ontwikkelen van die visie is het in mijn ogen belangrijk dat we kinderen met een CI niet gaan zien als horende kinderen. Deze kinderen zijn niet horend. Zij missen iedere dag heel veel gesproken informatie. Daarom is het belangrijk om in te zetten op een goede Nederlandse taalontwikkeling met een goede inzet van hoorhulpmiddelen. Maar tegelijkertijd blijft het van belang dat zij toegang hebben tot een visuele taal. Voor nu en in de toekomst.

Met deze visuele taal, de gebarentaal of NmG, beschik je over de mogelijkheid om te kunnen communiceren met mensen die ook niet (goed) kunnen horen. Het contact met andere doven doet mijn dochter goed. Op de momenten dat we dove mensen ontmoeten, zie ik haar veranderen. Ze wordt één van hen. Ze gebaart zo enthousiast en zelfverzekerd. Ze straalt. Op die momenten wordt mij keer op keer duidelijk dat de rol van gebarentaal in haar leven nog veel groter is dan ik iedere keer vermoed. Ik vind het dan ook fantastisch dat er geregeld activiteiten worden georganiseerd, door bijvoorbeeld Stichting Zo Hoort Het, voor slechthorende en dove kinderen. Op die manier is het voor iedereen gemakkelijk om anderen met een auditieve beperking te ontmoeten. “

AFSTANDSINDICATIES EN TOLKEN IN HET ONDERWIJS

Ook in 2011 stonden de afstandsindicaties weer op de agenda, de indicaties voor leerlingen die het tweetalig VSO (Voortgezet Speciaal Onderwijs) in Haren bezoeken en vanwege de afstand tot hun woonplaats op het internaat in Haren moeten verblijven. De financiering hiervan is lastig ergens onder te brengen: deze leerlingen hebben immers geen zorgindicatie. Dat was de reden waarom in 2009 de verantwoordelijkheid voor de financiering van het internaat van het ministerie van VWS werd overgeheveld naar dat van OCW. Ook dit jaar vond uitgebreid overleg plaats tussen OCW, Kentalis en FODOK. OCW besloot om voor het schooljaar 2011-2012 een bedrag ter beschikking te stellen waarmee Kentalis het internaat kan financieren, vooralsnog zonder eigen bijdrage van de ouders. Wat er daarna gebeurt, is nog onduidelijk: er zitten namelijk diverse veranderingen aan te komen. Ons standpunt hierover is steeds helder geweest: een dove leerling met tolk in het regulier onderwijs kost ongeveer evenveel als een doof kind op het internaat. Dus waarom moeten we hierover zo ingewikkeld doen?

Daarnaast lopen ouders van kinderen die deels participeren in het regulier onderwijs, maar staan ingeschreven in het speciaal onderwijs, ertegenaan dat zij voor hun kind geen tolk kunnen aanvragen. Leerlingen in het speciaal onderwijs hebben geen recht op een tolk, ook al volgen ze deels (goedkoper) regulier onderwijs.

Al deze problemen hebben te maken met het feit dat overheidsgeld uit het ene potje niet makkelijk is over te hevelen naar een ander potje. De besparing op onderwijstolken kan niet zo maar gebruikt worden voor financiering van het internaat en van het geld dat bespaard wordt door het gedeeltelijk volgen van regulier onderwijs kan geen tolk worden aangevraagd.

OCW heeft mede om die redenen na overleg met betrokken partijen, waaronder de FODOK, besloten het budget van de tolkvoorziening op zeker moment over te hevelen naar de onderwijsinstellingen van Cluster 2. Onder welke voorwaarden en met welk budget is tot op heden nog onduidelijk: het UWV blijkt namelijk nog steeds niet over de juiste cijfers van het aantal tolkuren in het onderwijs te beschikken. Des te merkwaardiger is het dat het UWV onder het mom van budgetoverschrijding de mogelijkheden om een onderwijstolk aan te vragen steeds meer wil inperken. Over deze bizarre patstelling moet zo snel mogelijk duidelijkheid komen, vindt de FODOK.

De overheveling van de tolkvoorziening naar Cluster 2 kan volgens Dovenschap en FODOK alleen slagen als aan een aantal essentiële voorwaarden wordt voldaan:

- Het individuele recht op een tolk moet blijven bestaan en het belang van de tolkgebruiker staat altijd voorop.
- De indicatiestelling ten aanzien van tolkgebruik kan objectief worden vastgesteld, maar dient zo eenvoudig mogelijk te zijn.
- De ondersteuningsplicht voor een leerling in het regulier onderwijs moet blijven bestaan.
- Het proces van toewijzing van tolken dient niet versnipperd te worden en moet worden ondergebracht bij één organisatie, waarbij de belangenorganisaties en beroepsorganisaties een bestuurlijke rol krijgen om (de kwaliteit van) het proces te bewaken.
- Een en ander moet leiden tot een flexibel en niet-bureaucratisch tolkaanbod, waarbij ervoor gezorgd zou kunnen worden dat de reistijden van de tolken binnen bepaalde

grenzen blijven en er mogelijk clustering van leerlingen kan plaatsvinden, als dat tenminste ook de instemming van de betreffende leerlingen heeft.

- Er moeten in dit verband ook een makkelijk toegankelijke klachtenregeling en een klachtencommissie beschikbaar zijn, waarin ook belangenorganisaties zitting hebben.
- Uitgangspunt is dat het oorspronkelijk voor dit doel gereserveerde budget in zijn geheel wordt overgeheveld naar Cluster 2, als (geormerkt) tolkenbudget.
- De kwaliteit en de onafhankelijkheid van de tolkvoorziening moeten gegarandeerd zijn. In het onderwijs mogen dus alleen gekwalificeerde tolken worden ingezet en, in overleg met de klant, student-tolken. Tolken in het basisonderwijs moeten in het bezit zijn van een speciale aantekening 'tolken voor kinderen'.
- Tolken moeten ook ingezet kunnen worden als een leerling bij de speciale school ingeschreven staat en een of twee dagen regulier onderwijs volgt (deelparticipatie).
- Tolken moeten in het speciaal onderwijs ingezet kunnen worden als nieuwe leerkrachten nog onvoldoende gebaarvaardig zijn. Dat ontslaat de leerkrachten niet van hun plicht om zo snel mogelijk die vaardigheid op een aanvaardbaar peil te krijgen. Dat houdt in dat inzet van tolken in het speciaal onderwijs altijd een tijdelijk karakter moet hebben.
- Bovenstaande moet niet alleen de inzet van tolken NGT en NmG betreffen, maar ook die van schrijftolken.
- Er moet goed gekeken worden of er geen leerlingen tussen wal en schip vallen, bijvoorbeeld 18+-leerlingen die in het volwassenenonderwijs hun diploma gaan halen. Zeker met het oog op de verzwaren van de eindexameneisen moet ook voor leerlingen die langer doen over het behalen van hun diploma de tolkvoorziening laagdrempelig beschikbaar blijven.

FODOK en Dovenschap zullen de vinger aan de pols houden, in de wetenschap dat in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië de kwaliteit van de tolkvoorziening slecht was, juist toen onderwijsinstellingen ervoor verantwoordelijk waren. Dat is nu aan het veranderen: in enkele staten in de VS is nu een wet aangenomen die alle onderwijsinstellingen verplicht om gekwalificeerde en geregistreerde tolken in te schakelen.

PASSEND ONDERWIJS

Passend Onderwijs was in 2011 een regelmatig terugkerend gespreksonderwerp. Ouders en professionals vrezden dat met de invoering van het Passend Onderwijs dove leerlingen minder op hen toegesneden ondersteuning zullen krijgen en dat een bewuste keuze voor speciaal onderwijs niet meer mogelijk is. Uitgangspunt van Passend Onderwijs is dat onderwijsbehoefte en ontwikkelingsperspectief leidend zijn in de toelating. In het hele proces is de rol van de ouders nog onduidelijk en hun invloed is onvoldoende geborgd. De FODOK is van mening dat ook binnen Passend Onderwijs voldoende ruimte moet zijn voor een volwaardig en goed toegankelijk gebarentaal aanbod. Daarnaast blijft voldoende aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van dove leerlingen én voor seksuele vorming noodzakelijk.

De FODOK heeft in de internetconsultatie aan de minister de boodschap afgegeven dat onderwijs alleen werkelijk passend is, als uitgegaan wordt van de behoeften van het kind in relatie tot de kennis, de expertise en de vaardigheden van professionals in het onderwijs. En wij twijfelen aan de passendheid ervan in het geval van dove kinderen:

“Voor dove leerlingen is het dus zeer de vraag of regulier onderwijs het meest passende onderwijs is. Allereerst zal het regulier onderwijs zelden tegemoet kunnen komen aan de speciale communicatiebehoeften van de dove leerling. Daarnaast is de FODOK ervan overtuigd dat docenten in het regulier onderwijs niet voldoende toegerust zijn en dat ook nooit zullen kunnen zijn, om dove kinderen en jongeren adequaat te begeleiden. “Dovenexpertise” vraagt jarenlange scholing en omgang met veel vertegenwoordigers van de doelgroep. Een docent in het regulier onderwijs, die zelden meer dan één dove leerling in zijn/haar loopbaan tegenkomt, kan zich die expertise nooit eigen maken. Hij/zij zal onvoldoende rekening houden met de handicap van de dove leerling, zich niet realiseren dat deze leerling in de klassensituatie heel veel mist, geen oog hebben voor hiaten in de ontwikkeling van de dove leerling en al helemaal niet in staat zijn extra problematiek bij deze dove leerling vast te stellen.”

BEZUINIGINGEN

Tegen de voorgenomen bezuinigingen (met ingang van schooljaar 2013-2014) van ruim 30% op het onderwijs aan onze kinderen hebben we fel geprotesteerd, met een boze brief en een succesvolle mailactie, waarbij heel veel ouders hun ervaringen naar Kamerleden stuurden. Ook vond op 9 februari in Nieuwegein een grote demonstratie van professionals, ouders en kinderen plaats tegen de bezuinigingen in het onderwijs; de FODOK was erbij.

Grootste zorg naar aanleiding van de verstrekkende bezuinigingen was: wat zal er van onze kinderen terechtkomen, nu zij in verschillende fasen van hun leven minder gespecialiseerde ondersteuning en minder deskundige aandacht zullen krijgen? En dus ook: wat voor langetermijnkosten gaan deze bezuinigingen genereren, zowel voor de rijksbegroting als voor de kwaliteit van leven van deze kinderen en hun ouders?

Daarnaast vreesden wij het enorme kapitaalverlies: vele dure hooggespecialiseerde professionals zouden op straat komen te staan, hun expertise weggegooid, terwijl aan de andere kant van de reguliere leerkrachten verwacht gaat worden dat ze zich die complexe kennis eigen maken om met alle soorten kinderen en alle soorten handicaps uit de voeten te kunnen.

Inmiddels - na de val van het kabinet en het daaropvolgende Lente-akkoord - is bekend dat een groot deel van de bezuinigingen wordt teruggedraaid. We hopen van harte dat de bestuurders van Cluster 2 de keus zullen maken voor behoud en versterking van de expertise, die zou wegvloeien als gevolg van de bezuinigingen.

Veel ouders stuurden een mail naar de Kamerleden, met afschrift aan FODOK en FOSS. Hieronder een kleine greep uit de boze en bezorgde reacties:

“Mijn nu achttienjarige dochter hoopt dit jaar eindexamen HAVO te doen. Dat is een enorme prestatie voor een doof kind. Ze had het nooit zo ver kunnen schoppen als ze niet jaren lang in het dovenonderwijs die steun en begeleiding had gekregen die ze nodig heeft. Met deze bezuinigingen dreigt de klok teruggedraaid te worden naar de tijd waarin doven en zwaar slechthorenden tot een marginaal bestaan zijn veroordeeld. Dat is een situatie die een beschaafd land als Nederland onwaardig is. Ik roep u dan ook op om alles te doen om dit te voorkomen.”

“Wat denkt u van de langetermijnevolgen? Waar je nu op bezuinigt, krijg je later dubbel en dwars terug met een nog groter beroep op zorg, met nog meer Brandons en Jolanda Venema’s, met nog meer jongerenproblematiek.”

“We waren zo goed bezig voor onze kinderen in het speciaal onderwijs. Goed onderwijs, mogelijkheden tot integratie met als doel dat OOK deze kinderen later een goede weg kunnen vinden in de maatschappij. Hier is waar het om draait! De maatschappij en gelijke kansen. Deze kinderen hebben juist speciaal onderwijs of een rugzakje nodig om deze GELIJKE kansen te kunnen krijgen!! Gaan we dan nu maar alles wat we hebben opgebouwd in één klap afbreken door de geplande bezuinigingen?”

“Wist U dat mensen, zoals onze dochter, dagelijks tegen hindernissen aanlopen waar wij zelfs nog geen notie van hebben!! Kunt U zich voorstellen als U de Tweede Kamer binnenkomt en een debat op het scherpst van de snede moet voeren waarbij U nog geen 25% kunt verstaan!? Daarbij krijgt U de volgende dag onderstaande verwijten naar Uw hoofd geslingerd: Pietje, je was niet in vorm gisteren, nog een zo’n optreden en je kunt vertrekken!! Kunt U zich bovenstaande goed inbeelden, Ja?! Nou dan snapt U nu wat ons kind dagelijks moet overwinnen en waarom de speciale begeleiding onontbeerlijk en noodzakelijk is!”

LEESBEVORDERING

De FODOK besteedt al vele jaren aandacht aan leesbevordering en na al die jaren moeten we nog steeds aan buitenstaanders uitleggen waarom leesbevordering juist voor dove kinderen zo belangrijk is. Als de gesproken taal onvoldoende toegankelijk voor je is, heeft dat gevolgen voor de ontwikkeling van je leesvaardigheid. Leren lezen verloopt voor dove kinderen daarom anders en vaak moeizamer dan voor horende kinderen. En dat is niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van leesplezier. Door kinderen positieve (voor)lees-ervaringen te bieden kan soms net het verschil gemaakt worden en kunnen deze kinderen ook van lezen (leren) genieten. De FODOK zet daarom in op diverse aspecten van leesbevordering: informatievoorziening aan ouders en professionals, samenstellen van keuzelijsten met toegankelijke boeken en de uitgave van toegankelijke boeken voor dove jongeren. Daarnaast is de jaarlijkse Leesvertelwedstrijd, georganiseerd door de Stichting Woord & Gebaar, natuurlijk ook een fantastische gelegenheid om dove kinderen te laten ervaren hoe leuk lezen is.

Vooralsnog krijgt de FODOK jaarlijks geld van het ministerie van OCW om al die activiteiten te financieren. De huidige subsidie-afspraken geldt tot en met 2013. We hopen van harte dat het ministerie ook daarna het belang van onze leesbevorderingsactiviteiten blijft inzien!

In 2011 verzorgde de FODOK weer diverse informatieavonden voor ouders en docenten. Dit jaar verscheen de definitieve versie van de dvd *Lezen leuker maken voor dove en slechthorende kinderen en jongeren - met of zonder CI*, met ervaringen en tips van leerlingen, ouders en leerkrachten. Ook brachten we twee brochures uit: *Samen werken aan lezen!*, tips voor ouders met veel foto’s en weinig tekst en *Lezen en laten lezen!*, over de rol van de docent bij het bevorderen van het leesplezier, thuis en op school.

Ook verscheen alweer de elfde FODOK-keuzelijst, met heel veel beschrijvingen van boeken die interessant en toegankelijk zijn voor dove kinderen en jongeren.

In de Troef-reeks (geschikt voor dove lezers vanaf een jaar of 12, 13) kwamen drie titels met actuele thema's uit:

- Anne-Rose Hermer (ill. Tirza Beekhuis), *Drinken!*: over de gevolgen van drankmisbruik;
- Marte Jongbloed (ill. Roelof van der Schans), *Mijn schuld*: over willen meedoen en schulden maken;
- Bianca Mastenbroek (ill. Walter Donker), *Zin in bloed*: een vampierboek.

Boeken uit de Troef-reeks zijn te koop bij de boekhandel of te bestellen bij Van Tricht uitgeverij (info@vantricht.nl). De redactie van de Troef-reeks bestaat uit docenten uit het speciaal (doven)onderwijs en wordt geleid door beleidsmedewerker Mariën Hannink.

Op 9 april organiseerde de Stichting Woord & Gebaar weer een feestelijke Leesvertelwedstrijd, die ook gefinancierd werd met de eerder genoemde OCW-subsidie.

ZORG

MG-DOVEN EN MG-CONTACTDAG

Diegenen die afhankelijk zijn van zorg kregen in 2011 met veel maatregelen te maken, die rechtstreeks gevolg zouden hebben voor hun kwaliteit van leven: geleidelijke afschaffing van het PGB, minder plaats in de Sociale Werkvoorziening, minder kans op Wajong, bezuinigingen in de AWBZ. Inmiddels is bekend dat een deel van deze maatregelen teruggedraaid zal worden, maar in 2011 hing dit alles als een donkere wolk boven de meest kwetsbaren in onze samenleving. Dat leidde tot veel verontwaardiging. De actiedag *Stop de stapeling* op 19 september was daarvan een duidelijke uiting: zo'n 10.000 mensen vanuit de gehandicaptenbeweging en de vakbonden protesteerden toen tegen de kabinetsplannen. Men kon op de foto achter de geraniums, problemen bespreken in de Babbelbox en ook nog problemen over de schutting gooien. De FODOK en andere dovenorganisaties waren zichtbaar aanwezig.

Op 29 maart vond al de landelijke Manifestatie *Het VN-verdrag waarmaken* plaats in de Jaarbeurs in Utrecht over gelijke mensenrechten voor mensen met een beperking. De FODOK en vele andere belangenorganisaties en leden van hun achterban waren aanwezig. Het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking kwam in 2006 al tot stand, maar het is in Nederland nog steeds niet geratificeerd. Zolang dit verdrag niet door Nederland bekrachtigd wordt, kunnen in ons land mensen met een beperking zich er niet op beroepen.

Over de TOG (Tegemoetkoming ouders van thuiswonende gehandicapte kinderen) was veel te doen: door een verandering in de regelgeving in april konden ouders niet meer met een officiële CIZ-indicatie aantonen dat hun kind tien uur of meer behandeling ontvangt en dat is voor de Sociale Verzekeringsbank nu net een belangrijke voorwaarde om TOG uit te kunnen keren. Inmiddels heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gereageerd op een brief van FODOK, FOSS en aanbieders en beloofd dat de TOG met terugwerkende kracht zal worden uitgekeerd aan diegenen die daar recht op hebben.

Ouders van MG-dove kinderen op de leefleergroepen in Vries werden ook met veranderingen geconfronteerd: de zorgonderwijscombinatie voor hun kinderen is niet meer financierbaar. Dat heeft alles te maken met de veranderingen rondom zorg in onderwijs: een leerling in het speciaal onderwijs heeft in principe geen recht meer op een zorgindicatie. Het speciaal onderwijs moet die extra zorg maar leveren, vindt het ministerie van VWS. Voor een aantal kinderen is de zorg een voorwaarde om onderwijs te kunnen volgen: als zij geen extra ondersteuning krijgen, kunnen ze geen onderwijs volgen. Kentalis heeft met de ouders overlegd over mogelijke alternatieven.

Daarnaast maken deze ouders zich grote zorgen over de toekomst van hun kinderen. Kentalis werkt aan doelgroepafbakening, dat zou kunnen betekenen dat uitbehandelde cliënten niet meer op Kentalis zouden mogen verblijven. Ouders, FODOK en Kentalis zijn in gesprek en Kentalis onderzoekt alternatieven, maar de onrust en de onzekerheid bij de ouders zijn nog niet verdwenen. Zij hebben terecht behoefte aan duidelijke toezeggingen en daarmee zijn aanbieders in deze barre tijden niet scheutig.

Op 19 november vond de negende MG-contactdag *Kiezen voor de toekomst!* plaats. Joke Spaan van Kentalis verzorgde de hoofdlezing *Toekomstperspectief: wie kiest?* En er waren twee workshoprondes met elk twee workshops (over CI, vrije tijd, voorlezen en seksuele

ontwikkeling). Het was een goedbezochte en geanimeerde dag, maar er waren veel meer professionals dan ouders. En aangezien deze dag in eerste instantie ouders de gelegenheid wil bieden elkaar te ontmoeten en informatie op te doen, zoeken we voor 2012 naar een andere opzet, die ouders meer aanspreekt. De MG-contactdag werd mede gefinancierd door de Dr. Hofstee Stichting.

DOVENGGZ

De hulpverlening aan dove kinderen en jongeren met psychiatrische problematiek was ook in 2011 een punt van zorg. We hebben bij diverse instanties hiervoor aandacht gevraagd. Van verschillende kanten kregen wij signalen dat de dovenhulpverlening onvoldoende dekkend is en dat een voorziening als De Vlier (gesloten in 2008) ernstig wordt gemist. Zo is er al sprake van opname van dove jongeren in reguliere instellingen en heeft er de laatste jaren een verzwaring van de populatie op de scholen plaatsgevonden, waardoor gevaarlijke en onacceptabele situaties ontstaan. We constateren dat er nog geen mogelijkheid tot versnelde consultatie bij crisisgevallen is en dat er onvoldoende afstemming is tussen de verschillende GGz-aanbieders.

De FODOK heeft haar zorgen neergelegd bij de Stuurgroep GGz-hulpverlening aan doven en slechthorenden:

“We kunnen alleen een landelijk dekkend netwerk met een gedifferentieerd zorgaanbod (inclusief een intramuraal aanbod) voor dove en slechthorende kinderen opzetten, als er door alle betrokken partijen wordt samengewerkt en als alle partijen zich verantwoordelijk voelen voor een goed, snel en ‘doofdeskundig’ aanbod. Dat betekent dat er snel iets moet veranderen. De FODOK is van harte bereid met het ministerie van VWS, met ZN (Zorgverzekeraars Nederland) en met afzonderlijke zorgverzekeraars rond de tafel te gaan, maar dan moet daar een doortimmerd samenwerkingsplan aan ten grondslag liggen, waarin de stuurgroep, Auris en Kentalis duidelijk maken wat er nodig is en hoe zij dat op korte, middellange en langere termijn - bij voorkeur samen - denken te realiseren. Opdat de dove/slechthorende cliënt en zijn/haar gezin het uitgangspunt van de zorg worden en niet de dupe van een onvoldragen samenwerking.”

KPMG Plexus deed in opdracht van het ministerie van VWS onderzoek naar de gespecialiseerde GGz voor doven en slechthorenden en concludeerde:

“dat er onvoldoende aansluiting is van het zorgaanbod op de vraag, met als gevolg dat patiënten niet op de juiste plek terechtkomen voor adequate diagnose en behandeling. De groep patiënten is klein, maar vraagt een complexe multidisciplinaire aanpak, waarbij 1e, 2e en 3e lijn nauw samenwerken. De huidige organisatie is versnipperd. De benodigde multidisciplinaire blik ontbreekt bij de reguliere 1e lijn en de gespecialiseerde GGZ instellingen worden nog onvoldoende gevonden. De beperkte samenhang in de keten en het ontbreken van een hoogspecialistische zorgfunctie maken dat er onvoldoende landelijk regie wordt gevoerd in de organisatie van zorg. Juist voor een kleine maar hoogspecialistische doelgroep zijn discussies over concentratie en spreiding relevant om te kijken waar

dit aanbod nodig is, hoe zij samen kunnen werken in een netwerk van specialistische zorg én met reguliere (GGZ) zorg –zowel voor consultatie als bij verwijzing.”

Deze nadrukkelijke zorgen zouden de sector en de overheid tot grote actiebereidheid moeten bewegen. De snelheid van handelen, of liever het gebrek daaraan, van de betrokken partijen heeft de FODOK nog niet echt gerustgesteld.

ONDERZOEK SEKSUEEL GEWELD

Medio november verscheen het verslag van het onderzoek van RutgersWPF en Movisie naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking, *Beperkt weerbaar*. Hieruit blijkt met name de grote kwetsbaarheid van mensen met een verstandelijke beperking en dat is een belangrijke en niet te negeren uitkomst, die ook weer vragen voor de toekomst stelt ten aanzien van opvoeding, voorlichting en begeleiding. De steekproef onder mensen met een auditieve beperking was niet representatief: meervoudig gehandicapte cliënten waren uitgesloten en aanvankelijk werd alleen onderzoek verricht onder cliënten op instellingen. Daardoor zijn er te weinig ‘enkelvoudig dove’ cliënten bij het onderzoek betrokken geweest. De FODOK heeft, als lid van de onderzoeksadviescommissie, gepleit voor een vervolgonderzoek onder die doelgroep.

EXPERTISE EN BEKOSTIGING ZG-SECTOR

Met andere belangenorganisaties nemen we deel in het traject *Verbindend Vernieuwen*, over bekostiging en expertise in de zintuiglijk gehandicaptensector. Hierin wordt afgewogen waar de functies binnen de extramurale dienstverlening in de AWBZ uiteindelijk moeten worden ondergebracht: binnen de AWBZ, de zorgverzekeringswet of de WMO. Dat vereist van de aanbieders veel aanpassingen in beschrijving en registratie van die functies. Daardoorheen spelen de voornemens van de regering om al op korte termijn de functie begeleiding (zoals woonbegeleiding en maatschappelijk werk) over te hevelen naar de WMO, en dus naar de gemeentes. Als belangenorganisaties voor doven en slechthorenden maken we ons sterk voor een uitzonderingspositie bij die overheveling. We vrezen namelijk dat er binnen de 415 gemeentes die ons land telt onvoldoende expertise opgebouwd kan worden om doven en slechthorenden adequaat te bedienen. Dit alles heeft veel ambtelijke voeten in aarde en vraagt veel inzet van de belangenorganisaties. Dovenschap, FODOK en FOSS maken ook deel uit van de Programmaraad bij *Verbindend Vernieuwen*, waarbij expertise in de auditief gehandicaptensector centraal staat en projecten moeten worden beoordeeld op nut en noodzaak voor onze achterbannen.

BIJLAGEN

BIJLAGE I:

FINANCIEEL OVERZICHT

<i>Betreft</i>	<i>Bedrag in euro's</i>
Instellingssubsidie Fonds PGO	49.360
Overige subsidies/bijdragen	106.491
Contributies en donaties	8.546
Interest	3.244
Diverse verkopen	647
Overige baten	2.966
Totaal	€ 171.254

Uitgaven 2011	
<i>Betreft</i>	<i>Bedrag in euro's</i>
Loonkosten	130.142
Organisatiekosten	27.820
Huisvesting	5.830
Kantoorinventaris	1.500
Betaalde contributies	133
Administratiekosten	750
Algemene kosten	757
Totaal	€ 166.932

De banksaldi van de FODOK zijn in 2011 met € 41.000 afgenomen. De afname van de schulden bedraagt € 25.690. De vermogenspositie van de FODOK is dientengevolge met € 15.310 afgenomen. Aangezien in de komende jaren de VWS-subsidie verder zal afnemen, zal de algemene reserve van de FODOK nog verder slinken.

BIJLAGE II:

CONTACTEN VAN DE FODOK

De FODOK is aangesloten bij/maakt deel uit van:

- Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland (CG-Raad)
- Commissie Erkenning NGT
- Landelijke Werkgroep Relaties & Seksualiteit
- Nederlands Gebarencentrum (NGC)
- Netwerk Aanpak huiselijk en seksueel geweld
- Netwerk woonzorgvoorzieningen meervoudig gehandicapte doven
- Onafhankelijk Platform Cochleaire Implantatie (OPCI)
- Onderzoeksadviescommissie Onderzoek Seksueel geweld bij mensen met een zintuiglijk en/of verstandelijke beperking
- Programmaraad Auditief/Communicatief (stichting Expertise ZG)
- RIVM – werkgroep neonatale gehoorscreening
- Samenwerkingsverband Ondertitel Alle Programma's! (SOAP!)
- Samenwerkingsverband rondom toegankelijkheid van de samenleving voor doven en slechthorenden (Signaal)
- Stakeholdersoverleg Verbindend Vernieuwen (expertise en bekostiging ZG-sector)
- Stuurgroep project Grow2work
- Werkgroep Culturele Diversiteit Auris

De FODOK werkt op vele terreinen samen met de volgende belangenorganisaties voor doven en slechthorenden:

- Dovenschap
- Federatie van Ouders van Slechthorende kinderen en van kinderen met Spraaktaalmoeilijkheden (FOSS)
- Nederlandse Vereniging Voor Slechthorenden (NVVS)
- SH-Jong
- Stichting Belangen Nederlandse Dove Jongeren (JongerenCommissie)
- Stichting Plotsdoven

De FODOK onderhoudt contacten met onder andere de volgende organisaties:

- Beleidscommissie Gezinsbegeleiding
- Bureau AudCom
- Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE)
- College voor Zorgverzekeringen (CVZ)
- De doventeams voor psychische hulpverlening
- DoofBlinden Netwerk
- Federatie van Nederlandse Audiologische Centra (FENAC)
- Fonds PGO (onderdeel van het ministerie van VWS)
- De Gelderhorst
- GGMD
- Hogeschool Utrecht

- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Koninklijke Auris Groep
- Koninklijke Kentalis
- MEE
- Ministeries van VWS en OCW
- Movisie
- Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal (NBTG)
- Nederlandse Schrijftolken Vereniging
- Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind (NSDSK)
- De Noorderbrug
- Odion
- Oorakel
- Partners in Verstaan
- Per Saldo
- PGOsupport
- Platform VG
- Rutgers WPF
- Samenwerkende Instellingen Auditieve Communicatieve sector (SIAC)
- 's HeerenLoo Midden-Nederland
- Siméa
- Stichting Welzijn Doven Amsterdam (SWDA)
- Stichting Zo Hoort Het
- Stuurgroep GGZ-hulpverlening aan doven en slechthorenden
- Tolkneta
- Vaste Kamercommissies voor OCW en VWS
- Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
- VG Belang
- Vereniging van Instellingen voor mensen met een visuele beperking (VIVIS)
- Viziris (Netwerkorganisatie van en voor mensen met een visuele beperking)
- Werkgroep Sprong Vooruit

BIJGEWOONDE SYMPOSIA, VOORLICHTINGSDAGEN, BIJENKOMSTEN

11 januari	Nieuwjaarsreceptie Kentalis
9 februari	Landelijke demonstratie tegen de onderwijsbezuinigingen
15 februari	Ouderavond Leefleergroepen Haren
5 maart	Themadag FODOK en <i>JC Taal en Tekenen</i>
9 maart	Bijeenkomst Netwerk Woonzorgvoorzieningen MG-doven
11 maart	Afscheid van Aad van den Hoogen, Lieke Doornkate en Jeantine Jansen, Psydon
16 maart	Afscheid Theo van Munnen, Auris
29 maart	Landelijke Manifestatie <i>Het VN-verdrag waarmaken</i>
30 maart	Presentatie <i>Meedoen aan werk</i> , PGOsupport
7 en 8 april	Siméa-congres <i>Een kleurrijke toekomst</i>
9 april	Leesvertelwedstrijd
10 mei	Ouderavond Leefleergroepen Haren
13 mei	Workshop ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health)
21 mei	Symposium <i>Wat bindt doven?</i>
16 juni	Symposium <i>Ondersteunde Communicatie</i>
9 september	Expertmeeting onderzoek seksueel geweld onder gehandicapten
19 september	Protestmanifestatie <i>Stop de stapeling!</i>
21 september	WereldDovenDag (Inge Doorn verzorgde een presentatie)
30 september	Kaderdag van de belangenorganisaties voor doven en slechthorenden
11 oktober	Ouderavond Van Gilseschool
21 en 22 oktober	FEAPDA-congres Sint-Michielsgestel
25 oktober	Ouderavond Leefleergroepen Vries
7 november	Studiedag Effatha/Kentalis Zoetermeer (Mariën Hannink verzorgde een workshop)
19 november	MG-contactdag <i>Kiezen voor de toekomst!</i>
24 november	Afscheid Harrie Tibosch Kentalis
27 november	Minisymposium <i>Tolk en tolkgebruiker</i>
7 december	Symposium <i>Doofblindheid (h)erkennen & krachten bundelen</i>
8 december	Rondetafelgesprek Taalbeleid
9 december	Studiedag <i>De ondraaglijke lichtheid van het AB bestaan</i>

BIJLAGE III:

UITGAVEN VAN DE FODOK

Gratis materialen

Het volgende informatiemateriaal is gratis verkrijgbaar:

- FODOK-jaarverslagen
- FODOK-ledenfolder
- FODOK-donateursfolder
- overzicht FODOK-uitgaven
- poster lidmaatschap FODOK
- flyer lidmaatschap FODOK

Publicaties - diversen

Tenzij anders vermeld, zijn onderstaande publicaties te bestellen via www.fodok.nl, of per post: FODOK, Postbus 354, 3990 GD Houten. De prijzen zijn exclusief verzendkosten. Voor FODOK-leden gelden gereduceerde prijzen; dit geldt alleen voor de eigen uitgaven. De ledenprijzen staan apart vermeld.

De meeste uitgaven zijn gratis te downloaden van de website www.fodok.nl.

De genoemde FODOK-keuzelijsten zijn ook (geïntegreerd) te raadplegen via de FODOK-website of via www.fodok-keuzelijst.nl.

Over communicatie met dove en ernstig slechthorende kinderen met of zonder CI.

Eenvoudig uitgegeven boekje over de communicatiebehoeften van kinderen en de keuzes van ouders. FODOK, 2005. Prijs: € 2,00/leden gratis.

Oog voor het dove kind. Informatie van ouders voor ouders van dove en ernstig slechthorende baby's, peuters en kleuters - met of zonder CI. A. van Lonkhuyzen e.a. Dit boekje bevat praktische tips en wenken voor wat je thuis kunt doen en een beperkte hoeveelheid theoretische achtergrondinformatie. Geactualiseerde uitgave. FODOK, 2011. Prijs: € 5,50/leden € 4,40. In welkomstpakket via de gezinsbegeleidingsdiensten voor ouders gratis.

Oog voor de dove puber. Boekje van ouders voor ouders over het omgaan met dove jongeren. In de uitgave wordt aandacht besteed aan veranderingen die jongeren tussen de twaalf en twintig meemaken en welke invloeden het doof zijn in die periode kan hebben. Herziene druk. FODOK, 2002. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Oog voor het andere dove kind. Boekje van ouders voor ouders van een doof kind met een verstandelijke handicap/ontwikkelingsstoornis. Het bevat tips en handreikingen. Praktijksituaties worden beschreven waarin de meeste ouders herkenning zullen vinden. FODOK, 2000. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Oog voor het doofblinde kind. Boekje van ouders voor ouders van jonge kinderen met een visuele en een auditieve handicap vanaf de geboorte. Het bevat veel informatie en handreikingen voor ouders. FODOK, 2004. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

Oog voor het kind met Usher. Informatief boekje van ouders voor ouders van kinderen die slechthorend of doof zijn en daarbij later slechtziend of blind worden. FODOK, 2004. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Een doof of slechthorend kind in het ziekenhuis. Als een doof of slechthorend kind naar het ziekenhuis moet, is speciale uitleg nodig aan de mensen die het behandelen en verzorgen. Deze brochure is een handreiking voor ouders en bevat tevens een bijlage die gemakkelijk te kopiëren is voor ziekenhuismedewerkers. Geheel herziene uitgave. FODOK/FOSS, 2008. Prijs: € 2,50/leden € 2,00. Voor ouders ook gratis verkrijgbaar via de gezinsbegeleidingsdiensten.

Een doof kind in de groep. A. van Lonkhuyzen e.a. Informatie voor medewerkers van reguliere scholen en vrijetijdsclubs, die overwegen een doof kind op te nemen. Groten-deels in de vorm van interviews. FODOK, 1999. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Dove kinderen en pesten op de reguliere school. Folder voor personeel van het regulier onderwijs en voor ouders: tips om pestgedrag te signaleren en te voorkomen. FODOK, 2001. Prijs: € 1,00/leden gratis.

Een school kiezen voor uw dove of ernstig slechthorende kind met of zonder CI. Een brochure die ouders helpt bij de schoolkeuze voor hun dove kind. FODOK, 2007. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Met rugzak naar school! Informatie voor ouders van een doof of slechthorend kind in het regulier basisonderwijs. FODOK/FOSS, 2010. Prijs: € 3,50/leden € 2,80.

Op het goede spoor? Verslag van het Dubbelspoor-project 2006-2009. Onderzoek naar behoeften en verwachtingen van ouders. FODOK, 2010. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Poster hé, ik wil je wat zeggen! Een aansprekende poster vol communicatietips. Voor thuis, op school, in de wachtkamer van het audiologisch centrum, op de sportclub enz. Prijs: A1-formaat € 4,50/leden € 3,60; A2-formaat € 3,00/leden € 2,40.

Lezen = Leuk! Oók voor dove en slechthorende kinderen – met of zonder CI. Informatie en tips voor ouders. M. Buré, M. Hannink, FODOK, 2009. Prijs: € 2,00/leden € 1,60.

Lezen = Cool! hoe krijg je dove pubers – met of zonder CI – aan het lezen? Informatie en tips voor ouders. M. Buré, M. Hannink. FODOK, 2009. Prijs: € 1,00/leden € 0,80.

Een zwembad aan taal; hoe dove volwassenen goede en grage lezers werden. Dove lezers aan het woord. FODOK, 2009. Prijs: € 1,50/leden € 1,20.

Lezen leuker maken voor dove en slechthorende kinderen en jongeren - met of zonder CI. Ervaringen en tips van leerlingen, ouders en leerkrachten. Dvd. FODOK, 2012. Prijs: € 5,00; leden € 4,00.

Samen werken aan lezen! D. Sijtsma, M. Hannink. Tips voor ouders met veel foto's en weinig tekst. FODOK, 2012. Prijs: € 1,00; leden € 0,80.

Lezen en laten lezen! De rol van de docent bij het bevorderen van het leesplezier, thuis en op school. M. Hannink, M. Buré. FODOK, 2012. Prijs: € 2,50; leden € 2,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 5. M. Hannink en H. van Geest. Boek met beschrijving van een groot aantal geselecteerde titels van (voor)leesboeken die voor dove kinderen geschikt kunnen zijn. Bij elke titel staat informatie over inhoud, auteur, enz. De titels zijn gegroepeerd per leeftijd en (voor non-fictie) per onderwerp, waar nodig voorzien van een aanduiding van de moeilijkheidsgraad. FODOK, 2006. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 6. M. Hannink en H. van Geest. Idem. FODOK, 2007. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 7. M. Hannink en H. van Geest. Idem. FODOK, 2007. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 8. H. van Geest, L. van Geest, M. Hannink. Idem. FODOK, 2008. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 9. M. Hannink, H. van Geest, L. van Geest,. Idem. FODOK, 2009. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 10. M. Hannink, H. van Geest, L. van Geest. Idem. FODOK, 2010. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, deel 11. M. Hannink, H. van Geest, L. van Geest. Idem. FODOK, 2011. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

Open boek. M. Hannink en M. le Grand. Verslag van een onderzoek naar de verschillende aspecten van het lezen van dove jongeren vanaf 12 jaar. Naast theoretische beschouwingen bevat *Open boek* met name richtlijnen voor auteurs van boeken voor deze jongeren en voor ouders en leerkrachten die bestaande boeken op hun geschiktheid willen beoordelen. Voor hen die alleen in dit praktische element geïnteresseerd zijn, is er een verkorte uitgave van *Open boek*. FODOK, 1987. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Wij durven niet dood te gaan - Zorg om verstandelijk gehandicapte doven. R. Bruning e.a. Boekje met o.a. acht interviews met ouders, en de ervaringen van een communicatiedocente met een ernstig gedragsgestoorde dove man. De praktijkschetsen tonen enerzijds de schrijnende situatie waarin velen zich bevinden, en anderzijds de mogelijkheden die er wel degelijk zijn, mits er voldoende deskundigheid is en wat extra zorg gegeven wordt. FODOK, 1997. Prijs: € 6,50/leden € 5,20.

En niemand heeft geluisterd... W. Frenay. Gedeelten uit het dagboek van de moeder van een dove jongeman die in psychische nood komt. Dit relaas van ware gebeurtenissen toont aan hoe weinig de geestelijke gezondheidszorg in Nederland in de jaren 80 was ingesteld op het opvangen en behandelen van doven. FODOK, 2007 (4e, herziene druk met aparte geactualiseerde informatie). Prijs: € 4,50/leden € 3,60.

And nobody listened... Engelse vertaling van *En niemand heeft geluisterd*. FODOK, 2007. Prijs € 5,00/leden € 4,00.

“Het gaat nog steeds...” Ouders van MG-dove kinderen aan het woord. Verslag van het Deelproject Netwerk in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs: € 4,00/leden € 3,20.

Net even anders: Sociaal-emotionele en seksuele opvoeding en het MG-dove kind.

Ouderbrochure, verslag van het Deelproject Seksualiteit, in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Andere vraag? Andere zorg! Interculturalisatie in de zorg voor MG-doven. Verslag van het Deelproject Allochtonen in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs € 4,50/leden € 3,60.

Met andere ogen; meer zicht op de zorgvraag van meervoudig gehandicapte doven en hun ouders. M. Hannink. Verslag van het MG-project Zorgaanbod verstandelijk gehandicapte doven, waarin knelpunten en aanbevelingen ten aanzien van de zorg voor meervoudig gehandicapte doven beschreven worden. FODOK, 2003. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Kiezen voor de toekomst!; verslag 9^e MG-contactdag 2011. Verslag van de negende landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 19 november 2011. FODOK, 2012. Prijs: € 5,00/leden 4,00.

Zeggenschap, basis voor een goed leven?; verslag 8^e MG-contactdag 2010. Verslag van de achtste landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 6 november 2010. FODOK, 2011. Prijs: € 5,00/leden 4,00.

Gehoord worden en Alles beweegt; verslag van de MG-contactdagen 2008 en 2009. Verslag van de zesde en de zevende landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 22 november 2008 en 7 november 2009. FODOK, 2010. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

De zorg kan altijd beter; verslag 5^e MG-contactdag 2007. Verslag van de vijfde landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 3 november 2007. FODOK, 2008. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

In Holland staat een huis. Maar waar?; verslag 4^e MG-contactdag 2005. Verslag van de vierde landelijke MG-contactdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 12 november 2005. FODOK, 2007. Prijs: € 4,50/leden € 3,60.

Landelijke Oudercontactdag doofblinden 2004. Verslag van de eerste landelijke oudercontactdag doofblinden op 6 november 2004 voor ouders van doofblinde kinderen (van alle leeftijden). FODOK, 2005. Prijs: € 3,60/leden € 2,80.

Een kijkje achter de schermen; anders kijken naar MG-dove kinderen; verslag 3^e MG-contactdag 2004. Verslag van de derde contactdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 3 juni 2004. FODOK, 2004. Prijs: € 6,50/leden € 5,20.

Voor mijn gevoel; praten over persoonlijke ervaringen met je MG-dove kind; verslag 2^e MG-contactdag 2003. Verslag van de tweede landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 15 maart 2003. FODOK, 2003. Prijs: € 4,00/ leden € 3,20.

Als ik het voor het zeggen had; levenslange zorg; verslag 1^e MG-contactdag 2001. Verslag van de eerste landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 10 november 2001. FODOK, 2002. Prijs: € 6,00/leden € 4,80.

Guidelines for the production, publication and Distribution of Signing Books. Signum GmbH Verlag/FODOK, 2000. Prijs: € 6,80/leden € 5,40. Ook te downloaden van de Signing Books website: www.sign-lang.uni-hamburg.de/signingbooks.

Sprookjesdvd's en -boekjes te bestellen bij de FODOK

Sprookjes voor dove kinderen 1.

Dvd en sprookjesboek, deel 1.

Dvd 1: Hans en Grietje en De Gelaarsde Kat zijn verteld in Nederlandse Gebarentaal, Roodkapje en Assepoester in gesproken Nederlands met ondersteunende gebaren. Tussen de vertellingen door zijn stukjes gespeeld door dove acteurs. De verhalen zijn voorzien van gesproken tekst. FODOK, 2008 (in 1990 als video uitgebracht).

In het sprookjesboek zijn de sprookjes in eenvoudige taal geschreven. Prijs: € 12,50/leden € 10,00.

Sprookjes voor dove kinderen 2.

Dvd en sprookjesboek, deel 2.

Dvd 2: De Kikkerkoning, Tafeltje Dek Je, Sneeuwwitje, Het Lelijke Jonge Eendje en Gelukkige Hans. Alle sprookjes zijn verteld in Nederlandse Gebarentaal. Stukjes ervan zijn gespeeld door dove acteurs. De verhalen zijn voorzien van gesproken tekst. FODOK, 2008 (in 1995 als video uitgebracht). Het sprookjesboek deel 2 is in eenvoudige taal geschreven en geïllustreerd op basis van dvd 2. FODOK 1995. Prijs: € 12,50/leden € 10,00.

Informatie ten behoeve van allochtone ouders

Doof en dan... Dvd met informatie over doofheid. Van diagnostiek tot opleidingsmogelijkheden voor dove jongeren met aandacht voor de rol van de ouders. In vier buitenlandse talen en Nederlands. De buitenlandse versies zijn Nederlands ondertiteld.

Dvd 1 met de Turkse, Marokkaans-Arabische en Berberse versies, *dvd 2* met de Nederlandse en Engelse versies. FODOK, 2008 (in 1994 als video uitgebracht). Prijs: € 20,00/leden € 16,00.

Doof en dan... Boekje met informatie over praktische zaken zoals communicatie en hoortoestellen, spelen en onderwijs, met tips van ouders voor ouders. De boekjes zijn uitgegeven in het Arabisch en Turks. Beide versies bevatten ook de tekst in het Nederlands. FODOK, 1996. Prijs: € 8,00/leden € 6,60.

Wat is cochleaire implantatie (CI)? Vragen en antwoorden. A. van Lonkhuyzen e.a. Informatie over CI in het Turks en Nederlands. FODOK, 2001. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Doof en dan... Informatie op audiocassette in dialoogvorm ingesproken in het Marokkaans Arabisch, Berbers en Turks. Op de keerzijde is de Nederlandse tekst te horen. FODOK, 1996. Prijs: € 4,00/leden € 3,20.

Wat is cochleaire implantatie (CI)? Vragen en antwoorden. A. van Lonkhuyzen, R. Domanic e.a. Informatie over CI in de vorm van een gesprek tussen een moeder en een arts. CD. Darizja (Marokkaans-Arabisch) en Tamazight (Berbers). Met aanvullend Arabisch/Nederlands drukwerk. FODOK, 2002. Prijs: € 7,50/leden € 6,00. T.b.v. begeleiders is de tekst van de cd in het Nederlands gedrukt leverbaar. FODOK, 2002. Prijs: € 3,50/leden € 2,80.

Gids voor hulpverleners

Kleurendoof? Dove migrantenkinderen. J. Louwe. Een gids met achtergrondinformatie voor leerkrachten, hulpverleners en ouderorganisaties. Onderdeel van het FODOK-project 'Voorlichting ten behoeve van allochtone ouders met een doof kind'. Seminarium voor Orthopedagogiek, 1995. Te bestellen bij het Seminarium voor Orthopedagogiek, Postbus 14007, 3508 SB Utrecht (info-seminarium@hu.nl). Prijs: € 6,50.

UITGAVEN VAN ANDEREN, WAAR DE FODOK NAUW BIJ BETROKKEN WAS

Seksueel misbruik! Wat is dat? Wat is seksueel misbruik? Wat kun je doen als het jou overkomt? Dit boek geeft antwoord op veel vragen. Het is op een heldere manier geschreven voor dove kinderen en jongeren. De tekst is met veel illustraties verduidelijkt. APS, 1991. Prijs: € 9,50/leden € 7,60. Te bestellen bij de FODOK.

Opgroeien in een horende wereld. Ontwikkeling, problemen, psychische hulpverlening. G. Beck en E. de Jong. Resultaten van het onderzoek dat in opdracht van de FODOK is gedaan naar de psychische hulpverlening aan dove kinderen en adolescenten, met veel achtergrondinformatie over de ontwikkeling en de leefsituatie van dove kinderen en jongeren. Van Tricht uitgeverij, 1990. Verkrijgbaar via de boekhandel. Prijs: € 21,10.

Samen op pad. Evaluatie van het programma Alternatieve Denkstrategieën in het Nederlandse onderwijs aan dove kinderen. Dina Joha, Hans van Luit en Adri Vermeer. Graviant Educatieve Uitgaven, 1999. Schriftelijk te bestellen bij de uitgever: Innovatieweg 3-06, 7007 CD Doetinchem (educatief@graviant.nl). Prijs: ± € 10,00

Geen kopietjes meer. Seksuele voorlichtingsmaterialen en seksuele voorlichting aan dove kinderen en jongeren. E. Kok en M. van Middelaar. Verslag van het onderzoek (in opdracht van de FODOK) naar het seksuele voorlichtingsmateriaal dat door ouders van dove kinderen en binnen het dovenonderwijs gebruikt wordt, de knelpunten t.a.v. de bruikbaarheid ervan en de wensen van ouders en onderwijsmedewerkers. TransAct, 2003. Prijs: € 7,50. Te bestellen of te downloaden via www.movisie.nl.

MATERIAAL VAN ANDEREN, BIJ DE FODOK TE BESTELLEN

Sorry, wat zeg je? Op deze dvd laten slechthorenden zien hoe zij opgroeien tussen horend en doof zijn. De communicatie staat centraal. De film, bedoeld voor ouders die net weten dat hun kind slechthorend is, is ook geschikt als voorlichtingsmateriaal voor iedereen die te maken krijgt met slechthorendheid en doofheid.

Er zijn ook slechthorenden geportretteerd met Turkse en Marokkaanse achtergrond. Ondertiteling is mogelijk in Nederlands, Engels, Turks en Marokkaans-Arabisch. Stichting ZieZo, 2007. Prijs: € 10,00.

Doof, nou en! Dvd met documentaire over drie dove jongeren die naar een regulier lyceum gaan, samen met horende leerlingen. Stichting ZieZo, 2004. Prijs: € 12,50.

Gewoon doof. Dvd met documentaire over een dove jongen van twaalf jaar die in twee werelden leeft, de horende en de dove. Stichting ZieZo, 2000. Prijs: € 12,50.

Ook lekker! Dvd, in het kader van Sprong Vooruit, met zeven verhalen en drie gedichten, verteld in NGT. Met begeleidende vertelstem.